

פרק כה

כיצד מפיצים דעות כוזבות

ואם ישאל השואל האיך אפשר שדברים בטלים ומבוטלים בדותות ושטותות יתקבלו אצל רבבות ומיליאנים ומהם בעלי כשרון ומלומדים כדברים ישרים ונכונים, דע כי כח החינוך והתעמולה עצום מאוד, לא בפתע פתאום מתקבלים בדותות ודעות כוזבות כ"א בהדרגה ואציע דוגמא אחת מהרבה אופן הפצת וקביעות דעות מזויפות ושקרים, מתחילה מתחילים באיוו מחוז ללמד לילדים דברים כאלו בתור דברים משעשעים המתאימים לדמיון הילד ומעניין אותו, ולאט לאט מתפשט ממחוז למחוז וממדינה למדינה ללמדם בתור סיפורי ילדים והללו מתגדלים וכבר נקבע הדבר בלבם לאמת מוחלט ונעשה כדבר מפורסם ושוב אח"כ מביאים "ראי" והוכחה" שהדברים כנים ונכונים, מכח הסכמת רבים לאלפים ולרבבות, וגם בעלי כשרונות גדולים נסחפים ונאחזים בה כי עצום מאוד כח התעמולה והפרסום.

בא ואראך דוגמאות אחדות, הלא עינינו רואות כי תהליך המחשבה וההכרה בחניכי מפלגה זו, שונה לגמרי מתהליך המחשבה וההכרה בחניכי מפלגה המנגדתו מה שזה מחליט וקורא אושר וטיב, לזה הוא חושך וצלמות כר התאמר שהם סוגי אנשים משונים זה מזה, לא ולא, בכולם — יש בעלי דעת וכשרון, וגם בורים גסי השכל וטפשים, בכולם יש בעלי מדות גונות ובעלי מדות מושחתות. אלא מאי החינוך והתעמולה התמידית מטמטם את השכל והלב שלא יבינו ולא ירגישו אחרת ממה שחונכו ומוחלט אצלם שהנחמה והכרחם במושג יושר וצדק וכיו"ב הוא למעלה מכל בקורת (אולם כאשר יהא נפגע ממפלגתו בעניניו הפרטיים ובתאותיו או כנחש יהפך עורו ויעזב מפלגתו לאנחות יצפה למפלגתה וישמח לאידה כעין שכ' בישעי' ח' והי' כי ירעב והתקצף במלכו ובאלהיו).

והנה עוד דוגמה אחת. הנה לפני כשלשים שנה בערך קם איזה ריקא רשע מרושע ימ"ש במדינת אשכנז ובצירוף עוד רקים ופוחזים יסד מפלגה בשם נאצים לומר שהגרמנים הארורים המה גזע עליון ושהיהודים עם בזוי שצריך לעקרו מן העולם ר"ל ובמשך עשרה שנים החליף תהליך המחשבה וההכרה אצל רבבות ומיליאני אנשים (וגם לרבבות שמחוץ למדינתם) לחשוב בהחלט שכ"ז אמת וצדק למעלה מכל ספק ובעוה"ר הרגו והשמידו מליאני יהודים (בכל מיני יסורים ועינויים ר"ל) בהנאה מרובה ובשוויון נפש גמור, עד שריחם השנית לתת שארית ופליטה לבית ישראל, ובא קצו בהסתבכותו במלחמה עם ממלכות

אחרות כן יאבדו כל אויביך ה'. והנה ארץ אשכנז היתה במשך כמה דורות מדינה המנומסת ביותר במשטר הגון כלפי כל אדם. ובתקופה של כעשרה שנים נהפכו למשחית באופן נורא ואיום והאמינו באמונה שלמה שדעות אותו צורר ימ"ש צודקים וישרים למעלה מכל ספק וגם רובי מלומדיהם והכמיהם נסחפו בזה והשתתפו ברשעו במלא מרצם וכ"ז פרי תעמולה רעשנית ותמידית יום יום.

(ורואים) אנו בזה אצבע אלקים כי התחלת הפריקת עול ר"ל, באופן מאורגן הותחל באשכנז ומשם הופץ לשאר ארצות, ומדה כנגד מדה כי גם הגזירה להרוג ולאבד את כל היהודים ר"ל באה מאותה מדינה הרשעה).

והנה עוד דוגמא במדינת רוסיה אחרי המהפכה תפס השלטון אחד מהם אשר הרג ורצח אלפים ורבבות בלי חמלה ובלי משפט (אפי' לפי חוקיהם שלהם) וע"י תעמולה תמידית נהפך בעיני מיליאני אנשים במדינתם וחוף למדינתם כאיש נעלה וכמין קודש שאין על עפר משלו ושכל המהרהר אחריו היו מוכנים לעקרו מן השורש כאילו מחריב כל העולם וכו' ואלמלא ראינו בעינינו לא יאומן כי יסופר איך האמינו מיליאנים בזה באמת עד שבבוקר אחד נתיישבו השליטים שבאו אחריו כי כדאי להם לבטל פולחן זה והכריזו כי אותו שליט הי' בשר ודם פשוט ושהי' רשע ועריץ וכו' והפכו את הקערה על פי' כמובן ג"כ ע"י תעמולה רעשנית ופרסומים רבים.

וזהו התועלת הנשאר לנו מתקפות ההערצה הנוראה לצוררים הללו, להכיר מזה עד כמה דעת והחלטת רבבות ומיליונים אין בהם ממש הכל הבל מעשה תעתועים הם והמונם, כי אין דעתם נקנה מתוך עיון ושיקול הדעת אלא נסחפים אחד ע"י שני וכו' ואח"כ מביאים ראי' על אמיתתם מכח הסכמת הרבים וע"י זה נסחפים לתוכן יותר ויותר.

ודע שבכל התעמולות של שקרים מוחלטים משתמשים ביסודות אמיתיים שמערבין בו ומתחילים לדבר בשם הצדק והיושר ובשם אהבת האמת וכיוצא בו ובוחשין בזה ומבלבלין ומפטפטים עד שמסיקין מסקנות היפוכיות ממש להצדיק את הרשע והרע שברע ובעלי כשרונות ממציאיים כבר הרבה הרבה ראיות וטענות הוכחות וסיפורים וציוורים, וכן אחז"ל בסוטה דמ"ט דכל שקר שאין אמת בתחילתו אינו מתקיים ע"ש, והכל נעשה בכח התעמולה והחינוך לקטנים ולמבוגרים לאט לאט להחזיק את השקר בדמיונות שוא ומדוחים (וכזה הי' התפתחות כל האמונות של אומות העולם, בתחילה אחדים ואח"כ וכו' וכן התרחבו ע"י מלחמות וכפייות, כמש"כ כ"ז בספר הברית מאמר כ' פכ"ט ע"ש דברים יקרים אמיתיים ומועילים ללמד תועים בינה).

ש
ג
י
צ
כ
י
י
ת
כ

והנה אמת נכון הדבר כי מהלך ההתפשטות של דעות כוזבות בקרב ההמונים הוא באופן טבעי וכמו שביארנו, אבל באמת יש עוד סבה נסתרת לכל זה, כי כמו שעל הצדיקים שומרי התורה בשלמות ודבקים בה, שורה רוח קדושה ואור התורה, כמו כן על פורקי עול תורה שורה רוח הטומאה אשר קראהו חז"ל יצר הרע אשר ניתן לו רשות להתעות ולבלבל את הדעת לאמר לחושך אור וכמשאחז"ל (ב"ב ט"ז) שהיצה"ר יורד ומתעה עולה ומרגיז, כי העוה"ז כולו הוא עולם הנסיון והבא לטהר מסייעין אותו והבא לטמא פותחין לו כדאיתא ביומא דף ל"ח ותראה שאותו פוקר אשר ימאן להאמין בתוה"ק קבלת אבותיו מדור דור יאמין בכל הבלי השוא כמו להדיק הברזל שתחת רגלי הסוס (שקורין פודקוה) על מפתן ביתו או לתלות בובה על הטקסי שלו וכיו"ב כי אותו יצה"ר המסיתו לכפור בכל קודש הוא המסיתו להאמין בשטויות והבלים.

פרק כו

מענין יצר הרע

ו**כתב** הגר"י סלנטר ז"ל באגרת המוסר כי עינינו הרואות שיש גם יצה"ר הרוחני הוא רוח הטומאה (מלבד יצה"ר הטבעי הן המדות הרעות) ממה שבנ"א עושים עבירות עצומות שאין תאותם גרמה להם כ"כ ולפעמים התאהו מנגדתה כמו אדם החפץ ומשתוקק הרבה אל הכבוד המדומה ובכבוד מצוה הגעל נפשו, וכיוצא בו, אין זה כ"א רוח הטומאה המבלבלו ומובילו להרע גם נגד תשוקתו ההבלית עכ"ל ועוד נבחן זה בחוש מהרשעים הכופרים אשר לבם בריא להם כאולם ואין לבם נוקף כלל לחשוש "שמא" הוא תועה בעולם התהו ושמא הוא עתיד ליתן דו"ח לפני יוצרו, והדבר מתמיה מאוד איך לא יהא הדברים בעיניו לכל הפחות בתורת ספק שמא אית דין ואית דיין, ואינני מדבר אודות אותן שחונכו מתחילתן חינוך כפרני ר"ל שהם כתינוק שנשבה לבין הגויים, אלא אודות אלו אשר בצעירתו חונך על ברכי התורה והאמונה, ואח"כ שנה ופירש ופרק עול ר"ל, איך לא יחוש לנפשו עכ"פ בגדר ספק, ובודאי הלא יאמר לך שכן ברור לו ושכן העלה בשכלו אבל זהו שקר מוחלט כי רובן ככולם מעולם לא דנו בדבר להתעמק בספרי חקירה העמוקים (ואשר עיין אי פעם, היתה בקלות ראש כקורא עתון) אלא תחילת פרישתו מן התורה היתה מפאת היותו להוט אחר תאוותיו אשר נדמה לו שבפריקת עול ישיג תאוותו, וכיון שפרק עול נעשה ממילא כתר ר"ל בלא שום טעמים, אבל הוא רוח הטומאה המלפפתו

וקשורה בו ככלב והיא מבלבלתו שלא ישים לב לדברים המעוררים לתשובה. **ואמנם** במעמקי הלב מקנן בלבו איזו פקפוק המדריכו מנוחה שמא לא טוב דרכו (אינו חושב כן להדיא רק בפנימיות נפשו קיימת איזו הרגשה טמונה) והיא היא הסבה לשנאה העצומה אשר עוזבי תורה ישנאו לתורה ולשומרי התורה, כי הם מרגישים שהתורה ושומרי' ידריכוהו מנוחתו, ואיני מדבר אודות הני רשיעי שבזמנינו המתחנכים יום יום על שנאת התורה והדת, רק שהלא באמת גם בדורות שלפנינו היו פורקי עול שונאים שנאה עצומה לתורה ולמי שיש לו שייכות לתורה וכשאחזו"ל בפסחים דמ"ט גדולה שנאה ששונאים ע"ה לת"ח יותר משנאה ששונאים גכרים לישראל ונשותיהן יותר מהן, תנא שנה ופירש יותר מכולן והוא משום שזה שמלפנים שנה, מרגיש יותר במעמקי הלב כעין תביעה וכאילו התורה גזלת מנוחתו ולכך שנאתו יותר גדולה.

וככה תראה בכמה אנשים המדה הרעה והמנוולת לשלם רעה תחת טובה, היינו לעשות רעות למי שמטיב לו ולאיש שלא הי' לו עמו שום עסק, לא ירעו ולא ישחיתו (ובס' חוט המשולש דף מ"ה בהגהה כ' שהח"ס ז"ל אמר על א' שהעיו נגדו והרע לו תמה אני שאיני זוכר שעשיתי לו טובה מעולם אשר עבור זה יהא מעוניין להרע לי ע"כ דבריו דפח"ח) אשר יפלא מאד על התאוה המשונה הלזו להרע דוקא למי שהטיב לו, אבל באמת שהאדם המושחת הזה כשמקבל טובה מרגיש כעין חיוב הכרת טובה, וברוב גאותו ומדותיו הרעים אינו חושב כלל וכלל להכנע ולהכיר טובה, ושוב הוא רואה במטיבו כאיש המדריך מנוחתו, וכבעל חוב שלו שהוא מחוייב לו לשלם, ולכן מתעורר אצלו שנאה עליו ומתאוה להרע לו, וגם להראות שהוא אינו נכנע ושאינו בו זיק רגש של חיוב הכרת טובה, ועד"ז הוא ג"כ שנאת עוזבי תורה לתורה ולשומרי' ולכל שיש לו איזו שייכות לתורה.

פרק כו

בענין מדת הענוה

והנה מבואר בספרים הקדושים שכל הספיקות הבלבולים בעניני אמונה אינם נמצאים אלא בלב הבעל גאווה כי כל המתגאה אור השכינה מסתלק ממנו וכמשאחזו"ל סוטה ד"ה דאמר הקב"ה (על המתגאה) אין אני והוא יכולים לדור בעולם (ואמרו שם ד"ד ע"ב) כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז כר

ים
ה.
זה
ל
ור
לו
זא
ור
ה)
תו

חני
זא
תה
שו.
תו
הם
זרא
יניו
זתו
ולא
ירש
לך
ולם
לות
הוט
עול
פתו

כאילו כפר בעיקר שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך ע"ש כי באמת הבעל גאווה אין לו אמונה שלמה, אבל מי שזוכה לענוה אמיתית להרגיש ולחשוב עצמו כדבר שאינו כלום, תיכף ומיד מסתלקים ממנו כל הספיקות וכל ההרהורים והבלבולים בטלים ומבוטלים, נעלמים ואינם וזה בדוק ומנוסה בבירור גמור.

ואולם מדת הענוה הוא מדרגה גדולה מאוד אשר מרוב הקושי בהשגתה חשבה ר"פ בן יאיר אחר החסידות עי' מסילת ישרים, כי הגאווה הוא מדה טבעית בלי שום טעם (ולכן א"א לבטלה ע"י טענות שכליות) והיא מצויי' בקטנים ובגסי השכל כמו בגדולי הכשרון ולפעמים באלו עוד יותר מבאלו, אבל הזוכה למדת הענוה להרגיש את עצמו בפועל ממש כדבר שאינו כלום בהתבוננו שכל מהותו חכמתו והרגשותיו ויופי כשרונותיו וקניניו הכל אינו שלו כי אם שאל נשאל לו לזמן קצוב מאת השי"ת אשר עשהו, ועתיד ליטלה ממנו בהגיע יומו (וכמו עני ואביון ששאל בגדי עשירים לצורך איוו משתה ושמחה שלא יתגאה בהם בידעו היטב שאינו שלו ושביום מחר עליו להחזירם למי שנתנם) ולבבו נשבר באמת, מיד שורה עליו רוח טהרה ואמונה רוח דעת ויראת ה' (ויש מדרגה גדולה יותר של ענוה שמרגיש עצמו כלא כלום מחמת הכרה ברוממות השי"ת וכמש"כ בדניאל ד' וכל דיירי עלמא כלא חשיבי שהעולם כולו רובי נפלאותיו והמוז רגשותיו הוא רק ניצוץ א' מאורו ית"ש כמו שהאריכו בזה בספרים הקדושים).

וידע כי מי שלא זכה למדת הענוה אין לו אפי' שום מושג וציור מענינה של ענוה, יתכן ועצביו מתוחים ולבבו כואב על רוע מזלו ויתקצף מאוד על אשר מחשבותיו אינם עולים לו כרצונו אבל גאותו לא נשברה במאומה ומרגיש את האני שלו לעילא ולעילא, יתכן ג"כ שיחנהג בפועל כענוי ארץ לקבל כל אדם בנחת ובהכנעה וכיו"ב וגאותו קבורה בלבו שרירה וקיימת, ולא עוד אלא אפי' מי שזכה באיזה זמן למדת הענוה ושפלות הרוח, ואח"כ אבדה (ע"י היסח הדעת או איזו חטא ר"ל) שוב גם הוא שוכח ונעלם ממנו מהותה של ענוה עד שאין לו כמעט שום מושג וציור כלל במהות מדת הענוה כידוע ליודעים.

לזאת העצה היעוצה לאותן שסובלים מבלבולי הספיקות והרהורים להניח מלהתעסק בענייני ספיקותיהם, אלא להשתדל במדת הענוה ללמוד בספרים הקדושים המעוררים לענוה ולצייר לעצמו ככל האפשר ביטול חשיבותו, ושפלותו ולהתנהג במדת הענוה כמבואר בספרי יראים, ועל הכל להתפלל להשי"ת באמת על זה, וככל שיתקרב יותר למדת הענוה ככה יתבטלו ממנו הבלבולים והספיקות המטרדות אותו, והוא בדוק ומנוסה כנ"ל.

וראיתי לכתוב כאן בקיצור קצת מאחז"ל המדברים בחומר עון הגאווה, בסוטה ד"ד אריו"ח משום רשב"י כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז

כתיב הכא כו, וריו"ח דידי' אמר כאילו כופר בעיקר כו, רחב"א כאילו בא על כל העריות כו, עולא אמר כאילו בנה במה וכו', אזהרה לגסי הרוח מנין א"ר א"ז שמעו והאזינו אל תגבהו רנב"י אמר מהכא ורב לבבך ושכחת וכו' דרש רב עורא כו כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנא' וכו' אר"א כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגודעו כאשרה כו' ואר"א כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער (אינו עומד בתח"מ) כו' ואר"א כל אדם שיש בו גסות הרוח שכנה מיללת עליו כו' אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקב' כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם וכו' אר"א כל אדם שיש בו גסות הרוח אפי' רוח קמעה עוכרתו וכו', ארחב"א א"ר ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית כו' ארנב"י לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב, אר"א כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת כו' אריב"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שבשעה שביהמ"ק קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו כו' אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם כו' ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת כו' ע"כ בסוטה שם ובסוטה דכ"א אריו"ח אין ד"ת מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו שנא' החכמה מאין תמצא ובתענית ד"ז למה נמשלו ד"ת למים כו' אף ד"ת אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה ועוד הרבה מאחז"ל במקומות מפורזים הרוצה לעמוד עליהם יעיין בספרי יראים כגון בספר ראשית חכמה וכיו"ב.

פרק כח

בענין תפלה

והנה כמו שצריכים להתפלל על עניני עוה"ז בני חיי ומזוני, כמו כן וכש"כ שצריכים להתפלל על עניניו העיקריים שבשבילם נברא הוא עבודת הבורא ית', התורה והמצוות. שצריך להתפלל שיזכה בהם לסייעתא דשמיא ורוב התפלות דצלו חז"ל בטר צלותא (בברכות דף י"ז) המה על ענינים רוחניים עיין שם ובקידושין דף פ"א ע"ב אמרו על רחב"א דהוה רגיל כל עידן דהוה נפיל לאפי' ואמר הרחמן הוא יצילני מיצה"ר עיי"ש.

וכש"כ בזמן שיש לו נסיונות קשים, הטרדות היצר, ובלבולי מחשבות, שצריך להתפלל להקב"ה שיצילנו מצרותיו, כגון להתפלל תפלה קצרה בטר צלותי' [אחר אמירת פסוק יהיו לרצון אמרי פי] הרחמן הוא יצילני מיצה"ר, או יצילני ממחשבות רעות וכיו"ב כל אחד לפי מה שהוא צריך.

והנה כשמתפלל ע"ד ענינים גשמיים אינו בטוח שיתקבל תפלתו כי לפעמים אין זה לטובתו כגון שזה יביאנו להטא כמבואר במד"ת תרומה סימן ט' עיי"ש. וגם בענינים הרוחניים אע"פ שבקשתו ודאי לטובה מ"מ אינו בטוח שתתקבל תפלתו כמש"כ בספר חסידים סימן תרי"ב בשם ר"ס גאון ז"ל שבשביל שבעה דברים אין תפלתו של אדם מתקבלת עיי"ש היטב ובברכות ל"ב ב' מיום שחרב בהמ"ק ננעלו שערי תפלה [פי' אע"פ דמבואר בתענית פ"ג ובעובדא דר"ח ובניו בפ"ו דב"מ ובמקומות אין מספר שהתפללו ונענו, היינו בצדיקים] ונראה דהא דקאמר ננעלו היינו שאינו מובטח שיהא נענה אבל מ"מ תפלה מועלת שהרי רחבר"ח אמר התם אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל וכו' ואמר ר"ח אמר ר"ח כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם [ונראה דה"ה המתפלל תפלה קצרה מאד, אלא שהוא מבקש על זה זמן רב בכל יום, שהיא בכלל המאריך בתפלתו] ואפילו אם יעברו כמה ימים ושנים אשר ידמה לו שלא הועילה תפלתו כלום, אל יניח מלהתפלל, וסוף סוף יראה בעיניו שתפלתו הועילה לו מאד, ואחז"ל במדרש שמואל פ"ד דיש תפלה שמועלת מיד ויש תפלה שמועלת לג' ימים וכו' ויש תפלה שמועלת לשלשים שנה ע"ש עוד, ובעיקר מה שנדמה לו שאינו נענה בתפלתו אע"פ שהתפלל על זה זמן רב, אינו נכון כלל שהרי א"א לדעת האיך היה המצב אצלו אילו לא התפלל, דאולי לולי תפלתו היה ח"ו המצב גרוע יותר ויותר, ותפלה עשתה מהצד כדאמר ריב"ל בויק"ר פ"י ע"ש.

ומעיקרי התפלה הוא שיהא בהכנעה ובלב נשבר וכמבקש ממש, ולא שהתיבות יוצאים מפיו ולבו בל עמו. והאריכו בזה בספרים הקדושים.

פרק כט

מנוראות קדושת חז"ל

ואכתוב כאן קצת מנוראות תוקף קדושת חז"ל ולא באתי לחפש ולהעתיק כל אשר נמצא מבואר מזה בש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים כי גם ספר גדול לא יספיק רק אעתיק וארשום מקצת מאמרים ועבודות, להועיל להשלמים אשר אתנו שלא שקדו כ"כ בש"ס ומדרשים, וגם זה אכתוב בקיצור נמרץ וכמראה מקום בלבד הרוצה למלאות ידו לחזק לבבו יעיין וילמד במקומו.

מנוראות סדר העבודה בקדושה בזהירות וחסידות נפלאה ומסי"נ מבואר בסוכה דף כ"ח מ"ר יוחנן בן זכאי, מ"ר אליעזר, תענית דף כ' ע"ב מרב אדא

בר אהבה, מרב הונא, שם כ"א מנחום איש גמזו, מאבא אומנא, מגילה דף כ"ו ב' וכו"ח א' מר"א בן שמוע, מר' נחוני' בן הקנה, מר' יהושע בן קרחה, שבת קי"ח א', מרבינו הקדוש (ושם עוד מכמה אמוראי ע"ש) ב"מ דף פ"ד ב' מר' אלעזר בר"ש, שם פ"ה מר' חייא, כתובות ס"ו ב' ממר' עוקבא, מר' אבא, מר' חנינא, שם ע"ו ב' מר' יהושע ב"ל, קדושין דף ל"ט מר"ח ב"פ, מר' צדוק, מרב כהנא, שם דפ"א מרב עמרם חסידא, עירובין דכ"א מר' עקיבא וכן בברכות דס"א מר' עקיבא, עירובין דף נ"ד, מר' פרידא, מר"א בן פדת, שבת דק"ב ע"ב מחסיד אחד (או ר"י בן בבא או ר"י ב"ר אלעאי) נדרים ס"פ ט' מבבא בן בוטא, שבת דל"א מהלל הזקן וכן ביומא ל"ה עוד מהלל הזקן ומר"א בן חרסום, ע"ז ד"ג מר' מנחם ב"ר סימאי, ירושלמי סוטה פ"א ה"ד מר' מאיר, ברכות נ"ח מר' חנא בן חנילאי, כתובות ס"ב מרב רחומי, מברי' דרבי, מר"ח בן חכינאי, מר' עקיבא, מבן עזאי, ילקוט ויחי רמז קס"א מר' מתיא בן חרש, סוכה דף נ"ב מאבבי עוד מאבבי קדושין דפ"א, סנהדרין דע"ב מרבא, יבמות ס"ג מרב, סוכה דמ"א מרבן גמליאל, ב"ב ד"ז מיונתן בן עמרם, סנהדרין ד"כ דורו של ר"י ב"ר אילעאי, ברכות ד"כ מרב אדא בר אהבה, מנחות י"ח מיוסף הבבלי, ירושלמי ב"מ פ"ב ה"ה משמעון בן שטח, ומר"ש בר רב יצחק ע"ש ובספר הפרדס לרש"י ז"ל הועתק בפתח עינים סוף מנחות מעשרה מילי דחסידותא דנהג רב ע"ש ושם מרב ששת ורב יוסף, ובהרמב"ם ז"ל פ"ב מדעות מה שאחז"ל על רב והרמב"ן ז"ל עה"ת פ' קדושים כתב כן על ר' חייא, ועיין עוד כתובות ס"ז ע"ב מהלל הזקן, ובירושלמי תענית פ"ג הי"א מרב אדא ב"א, ובירושלמי ב"מ פ"ב ה"ג מר' אלעזר, ומס' ד"א רבה פ"ו מאשתו של הלל הזקן, וירושלמי פ"ט דכלאים ה"א מר"ה בר"ו ורבי, מר"ח ב"ר אדא, מר"ש ב"ר יצחק, וירושלמי סוף פאה מענין צדקה, מר' יונה, מר"א, מריר"ח, מרבינו הקדוש, ברכות דל"א מריש לקיש, ב"ב ד"ח מר"ש בר שילת, שבת דנ"ו מנתן דצוציתא, שמות רבא פ"ז מריר"ח, גיטין ד"ס ב' מאבבי, מר"ק י"ב ב' מר' ינאי, ירו' פ"ד דברכות סוף ה"ח מר' ייסא ע"ש.

וה"ו מתענים הרבה תעניות על כל משגה קל, דרב הונא איתהפכא לי' רצועה של תפילין התענה ארבעין תעניתא (מועד קטן דף כ"ה) ור' יהושע שאמר בושני מדבריכם ב"ש הושחרו שיניו מפני התעניות (חגיגה דף כ"ב) ור"ח דבעי תלמיד וצריך לו רבו התענה ארבעין תעניות משום דחלש דעת' דר"ה, ור"ה יתיב ארבעין תעניות משום דחשדי' לר"ח (ב"מ ל"ג) ור"א בן עזרי' שיצתה פרתה של שכנתו בשבת ברצועה שבין קרני' (דלדידי' שרי וחכמים פליגי עליו) ולא מיחה, הושחרו שיניו מפני התענית (ירושלמי ספ"ה דשבת) ור"ל צם תלת מאה תעניות למחמי לר"ח (ירושלמי פ"ט דכלאים ה"ג) ור"ז צם מאה תעניות דלשתכח

תלמודא דבבל ממנו [שלא יבלבלוהו בתלמודא דא"י] ומאה תעניות דלא לימות ר"א בימי' ומאה תעניות דלא לשלוט בו נורא דגיהנם (בב"מ דפ"ה) ורב יוסף צם ארבעין תעניות ואקריוהו לא ימושו מפיד ועוד ארבעים ואקריוהו ומפי זרעך ועוד מאה ואקריוהו ומפי זרע זרעך כו' (שם בב"מ) וכה"ג במקומות רבים עי' קדושין דף פ"א, ירושלמי תרומות ספ"ה, כתובות ק"ו סנהדרין ד"ק, ובכמה דוכתי בש"ס ומדרשים. ור"ש על שאמר [על רע"ק] אם משמת חזר בו איני יודע, הושחרו שיניו מפני התענית גזיר דנ"ב, ומר ברי' דרבינא ציים כולי' שתא לבד מעצרתא ופוריא וערב יו"כ פסחים דס"ח, ור' אבין ציים כל ערובת שבתא יר' תענית פ"ב הי"ב. ועי' עוד יר' סוטה פ"ד ה"ג ר"מ הורי כו' וצם כל ההוא יומא. וע"ע יר' כלאים פ"ט ה"ג דר"י צם שמונים תעניות למחמי ר"ח ור"ל שלש מאות. ירושלמי שביעית פ"ד ה"ב דר"ט הי' מתענה כל ימיו על שהשתמש מכתרה של תורה. ועי' נדרים דס"ב, ירושלמי נדרים פ"ח ה"א, ר"י ציים כל ער"ה, ר"א ציים כל ערב סוכות, ר"ז ציים הליל מאה דצומין, ואית דאמרי תשעה מאה ע"ש. וכ"ה בירושלמי תענית פ"ב ה"ב ר"ז צם תת"ק תעניות וכר.

פרק ל

מענין הנ"ל

ודבריהם הקדושים נשמעין בשמים כמשאחז"ל צדיק גהר והקב"ה מקיים (מועד קטן ט"ז) ואמנם חז"ל הקפידו שלא להתפלל על שינוי הטבע ומעשה נסים כמבואר בתענית דף כ"ד ושם כ"ג ע"ב אתי היתה ושלחת' ע"ש בפ"י ר"ח ז"ל עוד שם דף כ"ד ע"ב ע"ש, ומ"מ על דרך יוצא מן הכלל אשכחן כ"פ שעשו בגדר צדיק גזור או בתפילתם, דברים נוראים מאוד (בשביל איזה הכרח שהי' להם) מהם בחולין ד"ז מרבי פנחס בן יאיר שחלק נהרא, ובירושלמי דמאי פ"א ה"ג כמה מעשיות נוראות מר"פ ב"י, ובירושלמי פ' ה"ב מרשב"י שאמר בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב ונתמלאה, ובמד"ר פ' פקודי מבואר המעשה באורך, וכן ר' יהודא דלי ציפתא כו' נדרים ד"ג ע"ש, ובמעילה י"ז אמרו על רשב"י שמלומד בניסים (וכן אמרו בתענית דכ"א על נחום איש גמזו, ושם דף כ"ה על אשתו של רחב"ד) ובשבת ל"ג ע"ב על ר"ש בן יוחאי ור"א בר"ש שכ"מ שנתנו עיניהם מיד נשרף, ובתענית דף כ"ג מד' חנינא בן דוסא מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק ודלק עד מוצ"ש, ועיזי דרחב"ד דאייתו דובי בקרני' ושם מאשתו שנעשה נס ונתמלא כל התנור פת ואף היא להביא מרדה נכנסה ע"ש, ועוד שם

מפיסת יד דיהבא חד כרעא דדהבא ושע"פ תפלתם נתקבל בחזרה ושם מהבית שקירה רחב"ד בתפלתו ע"ש, ובברכות ל"ג ע"ב במעשה דערוד ע"ש. עוד בתענית דף כ"ג ב' מר' יצחק בר אלישיב שגזר ליעני ואיעני ליעתרו ואיעתרו, תתייפי ונתייפה תחזור לשחררותה וחזרה, ושם דכ"ד מר' אלעזר איש ברתותא דזבן חיטי בחד זוזא ונתמלא כל האוצר ע"ש ושם ע"ב מרב יהודא דכי שליף חד מסנאי אתי מיטרא, וכי חזא דפרצי בריפתא הוה כפנא וכי חזא דאיכא כפנא שליף מסנאה ואיתו מלאה"ש חולא והוי חיטי וכו' ע"ש, ושם מרבא דבעי רחמי בתקופת תמוז ואתי מטרא ע"ש, ובתענית ד"ט מרב דניאל בר קטינא דכל היכא דהוה אמר דבעי מיטרא אתי על מקום זה, עו"ש דף כ"ד מחמרי' דר' יוסי דמן יוקרת דמנחי שכרה עלה ואי טפי או בצרי לא אזלא וע"ש עוד נוראות מר"י דמן יוקרת ושם דף כ' מנדימון ב"ג שנקדה לו חמה כמו למרע"ה ויהושע ע"ש ושם דכ"א מנחום איש גמזו דשדי עפרא והוה סייפי גילי והוה גירי ע"ש כל המעשה ושם מחוני המעגל, מאבא חלקי, מחנן הנחבא, ומר' יונה דכל שעה שהתפללו אתי מיטרא יע"ש באורך עוד שם מאילפא ולהלן דף כ"ה מריב"ל, מר"ח בן חנינא, מלוי, דאתי מיטרא בתפלתם ע"ש כמה עובדי דאמר משיב הרוח ונשב זיקא, מוריד הגשם ואתא מיטרא, ובגמ' ר"ה דף כ"ה גזר על הלכנה שתתכסי ואיתכסיא וכ"ה בירושלמי דר"ה פ"ב ה"ד, ובב"מ דף ג"ט מד"א ור"י כותלי ביהמ"ד יוכיחו חרוב זה יוכיח מן השמים יוכיחו ע"ש, ובב"מ דפ"ד ב' דראבר"ש קביל יסורי וכשאמר ליתי אתו וכשאמר ליזלי אזלי, ושם דכשהניחתו דביתהו אייתי ספונאי שיתין עבדי ושיתין ארנקי עו"ש כולהי שני דר"א לא מיית אינש בלא זימני' וכולהי שני דרבי לא איצטרין עלמא למיטרא (ואפ"ה כי עקרי פוגלא כו' מליא מיא) ובירושלמי פ"ט דכלאים ובמד"ר ויהי פ' צ"ו כל י"ג שנה שחשש רבי בשנו לא הפילה אשה ולא מתה חי' ע"ש ובכתובות דף ע"ז ע"ב כולהי שני דר' יהושע ב"ל לא נראתה הקשת ושם מנפלאות ריב"ל שנכנס לג"ע בחיים ע"ש, עוד בב"מ דפ"ה נוראות מקדושת ר' חייא בעולם העליון וההוא תלמידא דאיסחכל כדאזלי למתיבתא דרקיעא והוה עיניו כדמקליין ואשתטח על קברי' ואחסי ע"ש ובשבת דק"ח מנוראות קדושת רב, ובגמ' ע"ז די"ד מר"מ דכל דאמר אלקא דמאיר ענני ניצול ע"ש, ובע"ז ד"י דא"ל אנטונינוס לרבי ידענא דזוטר דאית בכו מחיי' מתים ושם עובדא דר' חנינא בר חמא דהחי' למת ע"ש וכן רבה החי' לר"ז במגילה ד"ז ע"ב, וריר"ח החיי' לר"כ בב"ק קי"ז ע"ב, ור"ח בן חנינאי החיי' לדביתהו בכהובות דס"ב ב', ושם דאתתא דברי' דרבי איתעקרא ובעי רחמי עלה ואיחסי ע"ש, ובחגיגה ד"ה דאר"א יחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו ובברכות ד"ה דרחב"א חלש וא"ל ריר"ח הב לי ירך ואוקמי, וכן אוקמי' לר"א ור' חנינא אוקמי' לריר"ח ע"ש, ובב"מ דפ"ה דר' זירא שגר תנורא ובדק נפשי' ולא שלט ב' נורא, וכן

מבואר בכתובות דס"ז ע"ב דמר עוקבא ואיתתי עיילי לאתונא (שלא לבייש את העני ע"ש) ולא שלט בהו נורא ע"ש, וכשדרש ר"א בן ערך במעשה מרכבה ירדה משמים אש וסיבבה כל האילנות שבשדה כדאי בחגיגה ד"ד ע"ב, עוד שם כשדרש ר' יהושע במעשה מרכבה ותקופת תמוז הי' נתקשרו השמים בעבים ונראתה הקשת ונתקבצו מלאה"ש לשמוע, וכן בכל שבתא דכלה דניסן ודתשרי הי' יורד עמוד של אש מן השמים וכמש"כ התוס' ברכות ד"ז ד"ה תרי קבלת הר"י ברזילי ז"ל, וכן כשעסקו ר"א ור"י בתורה אצל אבויי' ירדה אש משמים והקיפם ירושלמי הביאו התוס' חגיגה דף ט"ו ד"ה שובו, וכן יונתן בן עוזיאל כשעסק בתורה כל עוף הפורח עליו מיד נשרף כדאי בסוכה דף כ"ח, ובכתובות דף ס"ב דר' יהודא ברי' דר"ח חזי ל' ר' ינאי עמודא דנורא בכל מעלי שבתא ע"ש, וכשנפטר רב שמואל ברבי יצחק איפסיק עמודא דנורא בינו לכו"ע בכתובות ד"ז א' וכן כשנפטר ר' חנינא ב"פ היה עמודא דנורא בכתובות דע"י, וכשנפטר רבה נעשה זעף נורא ע"ש בב"מ דפ"ו, וע"ש דברים נוראים מפטירת רבה, ובכתובות דק"ג מאשכבת' דרבי שאותו היום מעשה נסים הי' ע"ש באורך, ובמוע"ק כ"ה ע"ב כי נח נפשי דר' אבהו אחיתו עמודי דקסרי מיא, דר' יוסי שפעו מרזבי דצפורי דמא דר' יעקב איתחמיאו כוכבי ביממא, דר' אסי איתעקרו כל אילניא, דר' חייא נחיתי כיפי דנורא מרקיעא, דר' מנחם (בר"י וי"ג בר"ס) אישתעו צלמניא והוי למחלציא, דר' תנחום בר חיאי איתקצצו כל אנדרטיא, דר' אלישיב אתחתרו שבעין מחתרתא בנהרדעא, דרב המנונא נחיתו כיפי דברדא מרקיעא דרבה ורב יוסף נשוק כיפי דפרת אהדדי דאביי ורבא נשוק כיפי דדגלת אהדדי כי נח נפשי דרב משרשיא טעון דיקלי שיצי ע"כ במוע"ק, ואחוז"ל במוע"ק ד"ז כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני וע"ש כל הסוגיא מענין נוראות כח שמתא וכן ההיא איתתא דפגעה בכבוד שמואל שמתה רב יהודא פקעה ומתה נדרים ד"ג ע"ב, וביומא דפ"ז בההוא טבחא דהתריס נגד רב אישתמיט גרמא ומחיי ע"ש, ובגיטין ד"ז הדבר יצא מפי ר"א ונתנוהו לגניבא בקולר ע"ש ובכמה דוכתי דיהבי רבנן עינייהו ונענשו ע"י חגיגה דף ה', יבמות מ"ה, ברכות נ"ח ב', ב"ב י"ד א', ובשבת ל"ג נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות וכה"ג מבואר ברכות נ"ח ב' ב"ב דע"ה א' וביבמות דף ק"ה באבדן שפגע בכבודו של ר' ישמעאל ברבי יוסי, ונצטרע וטבעו שני בניו ומיאנו שתי כלותיו (ועל זה אמר רנב"י בריך רחמנא דכספיי לאבדן בהאי עלמא פי' דאילו נשאר החטא לעוה"ב הי' העונש הרבה יותר קשה ר"ל מה נורא הדבר למתבונן בזה, וכה"ג אמרו בס"פ מקום שנהגו על יששכר איש כפר ברקאי שנקטעו שתי ידיו בריך רחמנא דאשקלי' למטרפסי' בהאי עלמא ע"ש). וע"י ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד מרב, וברכות ד"ט בחד דאישתעי בתר דמר שמואל כו', יבמות ק"ו יהיב בי' עיני' ושכיבן, ירו' תענית פ"ג ה"ד

מר' ובע"ז ע"ש, נדרינ ששת ובס"ו דע"ה ל"א א גולם ומפור חכם והיו דף ס מלאה ק"ג א י"ח א והיו כ"ט ו כ"ב א' ק' ב, פ' א, ע' וכה"ג זכור ע"ש דרב ולהר' הראב

מר' וינא, מריב"ל, מר' אחא כתובות דס"א ע"ב מרב אשי דסמיך אניסא עיי"ש, ובע"ז דס"ה מרבא דעני אמן עיי"ש, ירו' ברכות פ"ה מר' יודן ב"ר ישמעאל ע"ש, ירו' דמאי פ"א ה"ג מרחב"ד ור"ט, קה"ר פ"ג מר"ש בן חלפתא, וירושלמי נדרים פ"ד ה"ט מר' יונה דפרס גולתי' על גדישא ונורא ערקת, ב"ב ט' ע"ב מרב ששת ע"ש, ירושלמי נדרים פ"ט ה"ה מרב יע"ש, שטמ"ק נדרים דכ"ה בשם בה"ג דבר נורא מענין קניא דרבא, ב"מ קי"ד ב' מרבה ב"א ע"ש.

ובסנהדרין דס"ח ע"ב דרבא ברא גברא ע"י ספר יצירה ע"ש, ור"ח ור"א עסקי בספר יצירה כל מעלי שבתא ומברי עגלה תילתא ואכלי לי (ובימא דע"ה ב' דרב יהודא משכח שלו ביני דני ור"ח משכח לי' ביני ציבי ורבא מייתי לי' אריסא בכל יומא (והי' בזכות ר"ח ע"ש) ורב סעדי' גאון ביאר אופן עשיית גולם ע"י ספר יצירה הובא בקול יהודא על הכוזרי מאמר ד' סי' כ"ה ע"ש ומפורסם דגם המהר"ל מפראג ז"ל עשה גולם למען הצלת ישראל, ובתשובת חכם צבי סי' צ"ג כתב שזקנו הגאון ר"א ז"ל מחלם יצר גולם ועי' שה"ג ערך מוהר"ר אלי' מחלם מש"כ אודות אותו גולם בשאילת יעב"ץ.

והיו משתמשים בבת קול כדאיתא בסנהדרין ד"א ב"ק דהלל הזקן וב"ק דשמואל הקטן, ובעירובין י"ג ב"ק דב"ה ובב"מ דנ"ט ב"ק דר"א ור"י, וכן בברכות דף ס"א ע"ב שבת ל"ג ב' פסחים צד א' תענית כ"א א' (שם הי' קול דתרי מלאה"ש ע"ש) שם כ"ה ב' כ"ט א', מגילה ג' א' ז' א' חגיגה ט"ו, כתובות ק"ג ב', גיטין נ"ז ב', ב"מ פ"ה א', פ"ו א', ב"ב נ"ח א', ע"ז י' ב' י"ז א', י"ח א', סנהדרין ק"ד ב', חולין פ"ז, ועוד כמה פעמים בבבלי וירושלמי ומדרשים.

והיו רגילים מאוד בגילוי אלי' הנביא זכור לטוב כמבואר במקומות אין מספר בש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים ואציין מקצתם ברכות ד"ג א', ר' ב', כ"ט ב', נ"ח א', שבת ל"ג ב' ק"ט ב', יומא י"ט ב' מגילה ט"ו א', תענית כ"א א', כ"ב א' כ"ד א', חגיגה ט' ב' ט"ו ב', יבמות ס"ג א', כתובות ס"א א', ע"ז א' ק"ו א', נדרים נ' א', גיטין ו' א' ע' א' קדושין מ' א' ב"מ נ"ט א' פ"ד ב', פ"ה ב', קי"ד א', ב"ב ז' א', סנהדרין ס"ג ב', ע"ז ב' קי"ג ב', מכות י"א א', ע"ז י"ז ב' י"ח א', ירושלמי דמאי פ"ב ה"א, כלאים פ"ט ה"ג, תרומות ספ"ח וכה"ג טובא ובתוס' חולין ד"ו א' די"א שכל מקום שאמרו ההוא סבא הוא אלי' זכור לטוב, ובמדרש משלי פ"ט דאלי' הנביא נשא גופו של רע"ק אחר פטירתו ע"ש גם בזמן הגאונים ז"ל נתגלה אלי' זכור לטוב באחד הישיבות כדאי' באגרת דרב שרירא גאון ז"ל המועתק ביוחסין וכן נתגלה אלי' לרבינו יצחק נזיר ז"ל ולהר"א אב"ד ז"ל חותנו של הראב"ד ז"ל ולהראב"ד ז"ל יע' שה"ג ערך הראב"ד השני, וידוע שהאריז"ל הי' לו גילוי אלי', עי' הקדמת מהר"ח ז"ל

לעץ חיים. ועוד כמה גדולי ישראל ז"ל שזכו לגילוי אלי' כמבואר בהרבה ספרים הק'.

וכמה פעמים מבואר בחז"ל שצפו ברוה"ק מהם בעירובין ס"ד ע"ב שכיון ר"ג ברוה"ק הר"ן ז"ל נדרים ד"נ ע"ב בשם המדרש שצפה רע"ק ברוה"ק ע"ש. ירושלמי שביעית פ"ט סוף ה"א שצפה רשב"י ברוה"ק, ירושלמי סוטה פ"א ה"ד צפה ר"מ ברוה"ק ע"ש. ובכמה דוכתי מבואר שנתגלה להם מסוד ה' ליריאו מהם סוטה ד"ד גבי בן עזאי ושם בדף י' גבי ר"נ נדה ד"כ גבי ר' אמי.

ובכל הדורות נמצאים קדושי עליון אשר רוה"ק שורה עליהם כמשאחז"ל בסוכה דמ"ה לא פחות עלמא מל"ו צדיקי דמקבלי אפי שכינתא בכל יום (ר"ל דבוקים בו ית' ושכינה שורה עליהם, וכן ראינו בחוש בכל הדורות קדושים וטהורים שזכו לרוה"ק וגם בדורות שלפנינו (כגון הגרי"ל דיסקין בירושלים עיה"ק, יכן הרבה וקשה לפרוט קצתם שלא יהא כפגיעה ח"ו בשאר הצדיקים והקדושים אשר בארץ) וכל זה מחסדי השי"ת למען חזק לבבות אחב"י לאמונה שלמה ולעבודתו ית"ש.

פרק לא

חיוב לימוד התורה וחינוך הבנים לתורה

גם בדורות הקודמים אשר מי שלא שקד על התורה בימי הילדות והשחרות והי' ע"ה גמור כי מקטנותו יצא לפעלו ולפרנסתו, מ"מ עכ"פ הי' בדרך כלל מאמין בעיקרי הדת ושומר תורה ומצוות, כי הסביבה עצמה למדתו וחונך ככל בני ישראל הכשרים, אעפ"כ הי' חיוב לימוד התורה נורא ועצום ולהלן אעתיק אי"ה קצת מאמרי חז"ל מענין חיוב לימוד תוה"ק.

כש"כ וק"ו בדורות הללו אשר בעוה"ר הכופרים ופורקי עול הרימו ראש ומתנהגים כגוים גמורים בראש כל חוצות והבנים והבנות רואים בחוץ רק רע כל היום, ולא עוד אלא שמתנכלים עליהם בכל האמצעים לצודם ולהדיחם ר"ל, אם לא ישקדו האבות לחנכם בחינוך חרדי על ברכי התורה ויר"ש, בילדותם, ובבחרותם, קרוב לודאי שינתקו ח"ו מתוה"ק מכל וכל, ונוסף גם הוא על שונאינו ר"ל, ולזאת בדורנו השפל והעזוב תלוי כל היהדות וכל האמונה בלימוד התורה בעיון ושקידה רבה, ובחינוך הבנים והבנות על טהרת הקודש וא"צ להאריך בכ"ו כי המה דברים ידועים ומפורסמים בקרב שלומי אמוני ישראל, ואמרתי להעתיק כאן

- רבה קצת מאמרי חז"ל מגודל חיוב לימוד התורה וחינוך הבנים לתורה ושכל חיותינו וקיומינו הוא רק בזכות התורה.
- (א) בריש פאה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעולם הבא כיבוד אר"א וגמ"ח כו' ותלמוד תורה כנגד כולם.
- (ב) נדרים ל"ב, אר"א גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי, יומם ולילה כו'.
- (ג) שבת קי"ט, אר"ל משום ר"י נשיאה אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל (פיהם של) תינוקות של בית רבן וכו' ע"ש עוד.
- (ד) שם, ואר"ל משום ר"נ אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפי' לבנין בית המקדש.
- (ה) שם, א"ל ר"ל לר"נ כך מקובלני כו' כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה, רבינא אמר מחרימין אותה.
- (ו) שם, אר"י אמר רב מאי דכתיב אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו אל תגעו במשיחי אלו תשב"ר, ולנביאי אל תרעו אלו תלמידי חכמים.
- (ז) אמר ר"כ לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן, כל זה בשבת דף קי"ט.
- (ח) ירושלמי פ"ק דחגיגה, תנא רשב"י אם ראית עיירות שנתלשות ממקומן בא"י דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים (היינו שלא החזיקו במלמדים ללמד לבני ישראל תורה שבכתב ותורה שבעל פה).
- (ט) ר"י נשיאה שלח לר"ח ולר"א למעבר בקרייתא דארעא דישראל למתקנא לון ספרין ומתניינין עלון לחד אתר כו' א"ל מאן אינון נטורי קרתא א"ל ספריא ומתנייא הה"ד אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר (יר' שם).
- (י) ברכות ח' ארחב"א משמי' דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד (דשם הוא השראת שכינתו ית').
- (יא) ברכות י"ז, א"ל רב לר"ח נשים במאי זכיין לעוה"ב (כיון שאינם עוסקות בתורה) באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנווי גברייהו בי רבנן ונטרן לגברי' עד דאתו מבי רבנן (הביאור בשכר שמשתדלים בחינוך בניהם לתורה ובהחזקת בעליהם לתורה).
- (יב) ברכות ל"ז ע"ב, ארחב"א אריו"ח כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטי' לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה אלקים זולתך.
- (יג) סוף ברכות, אר"א תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך.

רבה
ר"ג
נ"ש,
ה"ד
י"איו
זוכה
(ר"ל)
ישים
זלים
יקים
מונה
והי'
כלל
ככל
עתיק
נהגים
היום,
ם לא
רותם,
ולזאת
זקידה
המה
| כאן

כ
כ
כו
ובו
לה
כו
כז
כה
כו
אין
כט
עוז
ובז
תנ
(ל)
(לא)
(לב)

יד) סנהדרין די"ט, ארשב"נ כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר וכו' (והוא עצה יקרה לחשוכי בנים ר"ל להחזיק תלמיד אחד על הוצאותיו עד שיגדל להיות ת"ח אמיתי ויהא נחשב בב"ד של מעלה כאילו הניח בן ממש והאריך בזה החפץ חיים ז"ל).

טו) סנהדרין צ"ט, אר"ל כל המלמד את בן חבירו תורה מעה"כ כאילו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן (כי הביאו להי עוה"ב) רא"א כאילו עשאו לד"ת שנאמר כו' (כי כל קיומה של תורה בדור הבא תלוי בחינוך הבנים) רבא אמר כאילו עשאו לעצמו (כי המזכה את אחרים הוא עצמו מתעלה ומתקדש מאוד).

טז) אר"י א"ר, ארחב"א אריו"ח, ארשב"נ אר"י, כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כו' וכל המלמד את בן ע"ה תורה, אפי' הקב"ה גוזר גזירה מבטלו בשבילו שנאמר אם תוציא יקר מזולל כו'.

יז) קדושין ד"ל והתניא כו' שכל המלמד את בנו תורה מעה"כ כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות (והטעם נ"פ שהרי בזה הכין קיום התורה לכל הדורות שגם מה שבנו יחנך לבניו והם לבניהם הכל בסבת זה האב שלימדה לבנו.

יח) קדושין שם אריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעה"כ כאילו קבלה מהר סיני כו' ע"ש עוד.

יט) סנהדרין צ"ט תנינא הי' רמ"א הלומד תורה ואינו מלמדה זהו דבר ה' בזה כו' ר' נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק זהו דבר ה' בזה.

כ) קדושין דף מ', אר"ה אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנא' וכו'.

כא) ברייתא הביאה הרי"ף ז"ל בפ' יוה"כ, כ"ד דברים המעכבין את התשובה והרמב"ם ז"ל רפ"ד מהלכות תשובה מבאר הטעם וז"ל כ"ד דברים המעכבין כו' ארבעה מהן עון גדול והעושה א' מהן אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו ואלו הן המחטיא את הרבים כו' והמטה את חבירו מדרך טובה לרעה כו' הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בידו, הואיל ובנו ברשותו, אילו מיחה בו הי' פורש, ונמצא כמחטיאו, ובכלל עון זה כל שאפשר לו למחות באחרים כו' ולא מיחה עכ"ל (וכש"כ כשהאב עצמו מוסר בנו לחינוך המוציאו לתרבות רעה ר"ל מה נורא ומה איום העון והמרידה ר"ל).

כב) ירושלמי פ"ק דפאה ר"ב ור"ח דכ"ת חד אמר אפי' כל העולם אינו שוה אפי' לדבר אחד מן התורה, וח"א אפי' כל מצוותי של תורה אינם שוות לדבר אחד מן התורה ועי' מ"ק דף ט'.

כג) סנהדרין ד"ק, דרש ר"י בר"ס כל המשחיר פניו על ד"ת בעוה"ז הקב"ה מבהיק זיוויו לעולם הבא שנא' וכו'.

כד) אר"ת בר חנילאי כל המרעיב עצמו על ד"ת בעוה"ז הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר ירויון מדשן ביתך כו', שם.

כה) מד"ר בראשית פס"ה, נכנסו אומות העולם אצל אבנימוס אמרו לו יכולים אנו להזדווג לאומה זו (לישראל) אמר להם לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות אם מצאתם שם תנוקות מצפצפין (בדברי תורה) אין אתם יכולים להזדווג להם שכך הבטיחן אביהם הקול קול יעקב כו' כל זמן שקולו של יעקב מצפצף אין הידים ידי עשו ע"ש.

כו) פרק שנו חכמים מ"ב, אריב"ל בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף כו' שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

כז) שם מ"ז, גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושי' בעוה"ז ובעוה"ב שנא' כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא כו'.

כח) שם בס"פ במעשה דר"י בן קסמא אמרתי לו אפי' אם אתה גותן לי כל כסף זהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה, וכ"כ כו' טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, ולא עוד אלא שבשעת פטירתו של אדם אין מליון לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנא' בהתהלכך תנחה אותך כו'.

כט) ובפ' לפני אידיהן ד"ג א"ר לוי כל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין לו גחלי רתמים שנא' וכו'.

עוד שם אר"ל כל העוסק בתורה בעוה"ז הדומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של רסד בעוה"ב.

ובדף ה' אריו"ח מאי דכתיב אשריכם זורעי על כל מים בזמן שעוסקים בתורה וגמ"ח יצרם מסוד בידם.

תנדב"א לעולם ישים אדם עצמו על ד"ת כשור לעול וכחמור למשאו, שם.

ל) מגילה ט"ז, גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, וגדול מכיבוד אב ואם וגדול מבנין ביהמ"ק ע"ש.

לא) בסוטה דכ"ב ת"ר איהו עם הארץ כו' ר' יונתן ב"י אומר כל שיש לו בנים ואינו מגדלן לתלמוד תורה.

לב) פסחים קי"ב ב', שבעה מנודין לשמים, מי שאין לו אשה (שעי"ז הוא בהרהור עבירה) כו' ומי שיש לו בנים ואינו מגדלן לתלמוד תורה.

(לג) שבת פ"ג אר"י לעולם אל ימנע אדם מבית המדרש ומדברי תורה אפי' שעה אחת ואפי' בשעת מיחה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל.

(לד) בסוף הש"ס תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא שנא' הליכות עולם לו כו'.

(לה) ובשבת פ"ט אמר מרע"ה שהתורה היא חמדה גנוזה שהקב"ה משתעשע עמה בכל יום ע"ש.

(לו) ובריש מד"ר, ד"א אמוז [פ"י קרא דואהיה אצלו אמוז] אומן. התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה כו' הקב"ה הי' מביט בתורה וברא את העולם וכו'.

(לז) ושנינו ר"פ שנו חכמים רמ"א כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו. נקרא רע (בצירי ופתח). אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק ישר חסיד ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה כו', ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלילן לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר, וכנהר שאינו פוסק. זהו צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונה, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

וכה"ג מאמרים למאות אשר אם באנו להעתיק הכל צריך ספר שלם. ועיין נוראות קדושת התורה ולימודה בספה"ק נפש החיים משער ד' עד סוף הספר ובספה"ק מעלות התורה לאחיו של רבינו הגר"א ז"ל השי"ת יפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

והנה המעיין יבין שלא התורה ויגעים בה ודידהו רוב הדברים כמיו התורה ומצוותי' חופף עי' אחב"י אשר לרגלי עול הו מזמנם המה בחברת תועים

ועיקר הצלתם הוא להתו לתורה (שהוא חי יסורים בין עני בין עשוי ה' ת"ת) ואיש את רעהו כמ"ש במלאכי ג' על זמן ועתה אנחנו מאשרים זדינ נדברו יראי ה' איש אל ר ה' ולחושבי שמו וכו' וחמ עובד אלקים לאשר לא

והנה המעיין יבין שלא חיברתי ספר זה בעיקרו בשביל ת"ח השוקדים על התורה ויגעים בה ונוהרים ומדקדקים בשמירתה ככל המבואר בש"ע, שלגבי דידהו רוב הדברים כמיותרים ואינם צריכים לדידי ולמטלעתי, שאור קדושת התורה ומצוותי חופף עליהם ומשמרתן מפגעי הבלבולים אבל יסדתיו למען אחבי אשר לרגלי עול הפרנסה וכיו"ב הם רחוקים משקידת התורה, וחלק גדול מזמנם המה בחברת תועים המטים עקלקלותם שהם צריכים חיזוק ורחמים רבים.

ועיקר הצלתם הוא להתחבר בזמנם הפנוי בחברת יראים ושלמים לקבוע עתים לתורה (שהוא חיוב על כל אדם מישראל בין שלם בגופו בין בעל יסורים בין עני בין עשיר בין בחור בין זקן גדול כו' עי' לשון הש"ע ריש ה' ת"ח) ואיש את רעהו יחזקו לעבודתו ית' ויזכו לרב טוב הצפון לצדיקים כמ"ש במלאכי ג' על זמן כזמנינו (אשר יאמרו הרשעים שוא עבוד אלקים כו' ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלקים וימלטו) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וכו' וחמלתי עליהם וכו' ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו וכו' וזרחה לכם יראי שמי ע"ש כל הפרשה.